ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ

M. POIARES MADURO

της 17ης Ιανουαρίου 2008 [1]

1. Με την παρούσα αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως, το Cour de cassation (Γαλλία) ζητεί από το Δικαστήριο να αποφανθεί επί της ερμηνείας του κανονισμού (ΕΚ) 44/2001 του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 2000, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις [2], κανονισμού ο οποίος διαδέχθηκε και αντικατέστησε τη Σύμβαση των Βρυξελλών [3].

2. Συγκεκριμένα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά αν το εισαχθέν με τον κανονισμό 44/2001 τμήμα 5, που αφορά τις συμβάσεις εργασίας, πρέπει να θεωρηθεί ότι καθορίζει με εξαντλητικό και αποκλειστικό τρόπο τους κανόνες δικαιοδοσίας για τις εν λόγω συμβάσεις ή αν, αντίθετα, οι κανόνες δικαιοδοσίας που διατυπώνονται στο τμήμα περί συμβάσεων εργασίας μπορούν να συμπληρώνονται από τον κανόνα ειδικής δικαιοδοσίας που διατυπώνεται στο άρθρο 6, σημείο 1, του τμήματος 2 του προαναφερθέντος κανονισμού.

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

2 — ΕΕ L 12, σ. 1.

3 — Σύμβαση της 27ης Σεπτεμβρίου 1968 για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (παγιωμένη έκδοση), ΕΕ 1998, C 27, σ. 1.

I — Νομικό πλαίσιο και ιστορικό της διαφοράς

Α — *Το νομικό πλαίσιο*

3. Στο άρθρο 2 του κανονισμού 44/2001 ορίζεται ότι:

«[Υπό] την επιφύλαξη των διατάξεων του παρόντος κανονισμού, τα πρόσωπα που έχουν την κατοικία τους στο έδαφος κράτους μέλους ενάγονται ενώπιον των δικαστηρίων αυτού του κράτους μέλους, ανεξάρτητα από την ιθαγένειά τους.»

4. Στο άρθρο 6 του κανονισμού 44/2001, το οποίο εντάσσεται στο τμήμα 2, το οποίο φέρει τον τίτλο «Ειδικές δικαιοδοσίες», ορίζεται ότι πρόσωπο έχον την κατοικία του στο έδαφος κράτους μέλους μπορεί να εναχθεί σε άλλο κράτος μέλος:

«[…]

1) αν υπάρχουν πολλοί εναγόμενοι, ενώπιον του δικαστηρίου της κατοικίας ενός εξ αυτών, εφόσον υπάρχει τόσο στενή συνάφεια μεταξύ των αγωγών ώστε να ενδείκνυται να συνεκδικασθούν και να κριθούν συγχρόνως, προκειμένου να αποφευχθεί ο κίνδυνος εκδόσεως ασυμβίβαστων αποφάσεων που θα μπορούσαν να προκύψουν από την χωριστή εκδίκασή τους

[…]»

5. Το τμήμα 5 του κανονισμού 44/2001, που φέρει τον τίτλο «Διεθνής δικαιοδοσία σε ατομικές συμβάσεις εργασίας», απαρτίζεται από τα άρθρα 18 έως 21.

6. Ειδικότερα, το άρθρο 18, παράγραφος 1, του κανονισμού 44/2001 ορίζει τα εξής:

«1. Ως προς διαφορές από ατομικές συμβάσεις εργασίας, η διεθνής δικαιοδοσία καθορίζεται από τις διατάξεις του παρόντος τμήματος, [υπό] την επιφύλαξη των διατάξεων του άρθρου 4 και του άρθρου 5, σημείο 5.»

7. Το άρθρο 19 του κανονισμού, που εντάσσεται επίσης στο τμήμα 5, ορίζει τα εξής:

«Εργοδότης που έχει την κατοικία του στο έδαφος κράτους μέλους μπορεί να εναχθεί:

1) ενώπιον των δικαστηρίων του κράτους μέλους όπου έχει την κατοικία του ή

2) σε άλλο κράτος μέλος:

α) ενώπιον των δικαστηρίων του τόπου όπου ο εργαζόμενος εκτελεί συνήθως την εργασία του ή των δικαστηρίων του τελευταίου τόπου όπου εκτελούσε συνήθως την εργασία του ή

β) αν ο εργαζόμενος δεν εκτελεί ή δεν εκτελούσε συνήθως την εργασία του στην ίδια πάντα χώρα, ενώπιον των δικαστηρίων στην περιφέρεια του οποίου είναι ή ήταν εγκατεστημένη η επιχείρηση που τον προσέλαβε.»

Β — *Το ιστορικό της διαφοράς*

8. Ο Jean-Pierre Rouard, αναιρεσίβλητος της κυρίας δίκης, προσελήφθη το 1977 από την εταιρεία Laboratoires Beecham

Sévigné, στα δικαιώματα της οποίας υποκαταστάθηκε η εταιρεία société Laboratoires Glaxosmithkline, με καταστατική έδρα στη Γαλλία. Κατά καιρούς εξετέλεσε διάφορες αποστολές για λογαριασμό της εν λόγω εταιρείας στο έδαφος τρίτων χωρών. Το 1984, ο J. P. Rouard μετατέθηκε στο Μαρόκο δυνάμει νέας συμβάσεως εργασίας την οποία συνήψε με την εταιρεία Beecham Research UK, με έδρα στο Λονδίνο, η οποία ανήκει στον ίδιο όμιλο στον οποίο ανήκει και η εταιρεία Laboratoires Beecham Sévigné. Με τη σύμβαση αυτή, η δεύτερη εργοδότρια εταιρεία δεσμεύθηκε να διατηρήσει σε ισχύ ορισμένα συμβατικά δικαιώματα τα οποία είχαν παρασχεθεί στον J. P. Rouard στο πλαίσιο της αρχικής συμβάσεως εργασίας του (ιδίως τη διατήρηση της αρχαιότητας καθώς και του δικαιώματος αποζημιώσεως σε περίπτωση απολύσεως).

9. Στις 9 Μαρτίου 2001, η εταιρεία Beecham Research UK, στα δικαιώματα της οποίας υποκαταστάθηκε η εταιρεία Glaxosmithkline, απέλυσε τον J. P. Rouard, ο οποίος προσέφυγε στις 4 Ιουνίου 2002 στο conseil de prud'hommes του Saint-Germain-en-Laye (Γαλλία) ασκώντας αγωγή συγχρόνως κατά της εταιρείας Laboratoires Glaxosmithkline και κατά της εταιρείας Glaxosmithkline, οι οποίες είχαν υποκατασταθεί στα δικαιώματα της Laboratoires Beecham Sévigné και της Beecham Research UK. Ο J. P. Rouard ζητεί να καταδικαστούν οι εν λόγω εταιρείες αλληλεγγύως και εις ολόκληρον, στην καταβολή διαφόρων αποζημιώσεων λόγω μη τηρήσεως της διαδικασίας απολύσεως, λόγω απολύσεως άνευ πραγματικού και σοβαρού λόγου καθώς και λόγω καταχρηστικής λύσεως της συμβάσεως.

10. Προς θεμελίωση των αιτημάτων του, ο J. P. Rouard ισχυρίζεται ότι αμφότερες οι εταιρείες πρέπει να θεωρηθούν ως εργοδότες του από κοινού, καθότι η περιεχόμενη στη δεύτερη σύμβαση ρήτρα, η οποία προβλέπει τη διατήρηση ορισμένων συμβατικών δικαιωμάτων που κτήθηκαν αρχικά στα πλαίσια της πρώτης συμβάσεως, αποδεικνύει την ύπαρξη μιας και μόνο και συνεχούς σχέσεως εργασίας που τον συνέδεε με τις δύο εταιρείες, οι οποίες, επιπλέον, ανήκουν στον ίδιο όμιλο. Επίσης, δεδομένου ότι το γαλλικό δικαστήριο έχει αρμοδιότητα ως προς την εταιρεία Laboratoires Glaxosmithkline, κατά την άποψή του, είναι επίσης αρμόδιο, δυνάμει του άρθρου 6, σημείο 1, του κανονισμού 44/2001, και για τη διαφορά με την εταιρεία Glaxosmithkline, μολονότι έχει την έδρα της στο Ηνωμένο Βασίλειο.

11. Πάντως, το Conseil des prud'hommes, υιοθετώντας τη γραμμή άμυνας των δύο εργοδοτών, κήρυξε εαυτό αναρμόδιο, με το σκεπτικό ότι οι συμβάσεις εργασίας που βρίσκονταν σε ισχύ κατά τον χρόνο της απολύσεως διέπονταν από το αγγλικό και το μαροκινό δίκαιο αντιστοίχως. Κατά συνέπεια, δεν υπήρχε πλέον καμία ιεραρχική σχέση μεταξύ του J. P. Rouard και της εδρεύουσας στη Γαλλία εταιρείας Laboratoires Glaxosmithkline. Το Cour d'appel de Versailles, αφού έκανε δεκτή την ασκηθείσα έφεση, εξαφάνισε την απόφαση αυτή και ανέπεμψε την υπόθεση ενώπιον του Conseil de prud'hommes. Κατόπιν αυτού, οι αναιρεσείουσες της κυρίας δίκης άσκησαν αναίρεση ενώπιον του Cour de cassation.

12. Υπό τις συνθήκες αυτές, το ανώτατο δικαστήριο αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Αφενός, […] αν ο κανόνας ειδικής δικαιοδοσίας του άρθρου 6, σημείο 1, του κανονισμού

[…] 44/2001 […] που προβλέπει ότι πρόσωπο που κατοικεί στο έδαφος κράτους μέλους μπορεί να εναχθεί, "αν υπάρχουν πολλοί εναγόμενοι, ενώπιον του δικαστηρίου της κατοικίας ενός εξ αυτών, εφόσον υπάρχει τόσο στενή συνάφεια μεταξύ των αγωγών ώστε να ενδείκνυται να συνεκδικασθούν και να κριθούν συγχρόνως, προκειμένου να αποφευχθεί ο κίνδυνος έκδοσης ασυμβίβαστων αποφάσεων που θα μπορούσαν να προκύψουν από τη χωριστή εκδίκασή τους", τυγχάνει εφαρμογής στην αγωγή που ασκεί μισθωτός ενώπιον δικαστηρίου κράτους μέλους κατά δύο εταιριών που ανήκουν στον ίδιο όμιλο, εκ των οποίων η μία, που προσέλαβε τον μισθωτό για να εργαστεί στον όμιλο και στη συνέχεια αρνήθηκε να τον αναπροσλάβει, εδρεύει στο εν λόγω κράτος μέλος ενώ η άλλη, για λογαριασμό της οποίας εργάστηκε σε τρίτες χώρες και η οποία τον απέλυσε, εδρεύει σε άλλο κράτος μέλος, όταν ο ενάγων επικαλείται ρήτρα της συμβάσεως εργασίας για να στηρίξει ότι οι δύο εναγόμενες ήταν από κοινού εργοδότες του που του οφείλουν αποζημίωση για την απόλυσή του ή, αφετέρου, αν, δυνάμει του κανόνα του άρθρου 18, παράγραφος 1, του κανονισμού, που ορίζει ότι στις ατομικές συμβάσεις εργασίας η δικαιοδοσία καθορίζεται βάσει του τμήματος 5 του κεφαλαίου ΙΙ [του κανονισμού], αποκλείεται η εφαρμογή του άρθρου 6, σημείο 1, οπότε καθεμία από τις δύο εταιρίες πρέπει να εναχθεί ενώπιον του δικαστηρίου του κράτους μέλους όπου εδρεύει[;]»

ΙΙ — Νομική ανάλυση

13. Το υποβληθέν προδικαστικό ερώτημα απαρτίζεται από δύο σκέλη. Για να δοθεί απάντηση στο εν λόγω ερώτημα πρέπει, κατ' αρχάς, να εξετασθεί το ζήτημα αν ο κανόνας ειδικής δικαιοδοσίας του άρθρου 6, σημείο 1, του κανονισμού 44/2001 μπορεί να εφαρμοστεί στην περίπτωση ατομικών συμβάσεων εργασίας, μολονότι στον ίδιο κανονισμό περιέχεται τμήμα το οποίο θεσπίζει ειδικά τους κανόνες δικαιοδοσίας που ισχύουν για τις διαφορές που αφορούν τέτοιου είδους συμβάσεις και, σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, να επαναληφθούν και να διευκρινιστούν, στη συνέχεια, οι όροι και οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 6, σημείο 1, του εν λόγω κανονισμού στον συγκεκριμένο τομέα (των συμβάσεων εργασίας).

Α — *Η δυνατότητα εφαρμογής του άρθρου 6, σημείο 1, του κανονισμού 44/2001 σε σχέση με ατομικές συμβάσεις εργασίας*

14. Το Δικαστήριο καλείται να διευκρινίσει κατ' ουσίαν αν το τμήμα 5 του κεφαλαίου ΙΙ του κανονισμού 44/2001 διέπει κατά εξαντλητικό και αποκλειστικό τρόπο τα ζητήματα δικαιοδοσίας των δικαστηρίων επί διαφορών που αφορούν τις ατομικές συμβάσεις εργασίας, αποκλείοντας όλους του άλλους κανόνες δικαιοδοσίας που προβλέπει ο εν λόγω κανονισμός ή αν, αντίθετα, επιτρέπει την ερμηνεία κατά την οποία το εν λόγω τμήμα 5 δεν αποκλείει την εφαρμογή του κανόνα ειδικής δικαιοδοσίας όταν αυτό επιβάλλεται από την ιδιαιτερότητα της κρινόμενης περιπτώσεως, ιδίως όταν συναφείς αγωγές αφορώσες πλείονες εναγομένους ασκούνται ενώπιον του δικαστηρίου της κατοικίας ενός από αυτούς.

15. Προαναγγέλλοντας τις σκέψεις που πρόκειται να ακολουθήσουν, διευκρινίζω ευθύς αμέσως ότι, κατά τη γνώμη μου, πρέπει να γίνει δεκτή η άποψη ότι μπορεί να εφαρμοστεί σε διαφορά αφορώσα ατομική σύμβαση εργασίας η ειδική δικαιοδοσία που προβλέπεται στο άρθρο 6, σημείο 1, του κανονισμού 44/2001, το οποίο επιτρέπει να εναχθούν πλείονες εναγόμενοι ενώπιον του δικαστηρίου της κατοικίας ή έδρας ενός από αυτούς, σε περίπτωση που οι αγωγές είναι συναφείς, μολονότι η γραμματική ερμηνεία του τμήματος 5 περί των συμβάσεων εργασίας φαίνεται, εκ πρώτης όψεως, να αντίκειται στην άποψη αυτή. Για να καταστήσω περισσότερο εύληπτη τη λύση που προτείνω στο Δικαστήριο, θα εκθέσω κατ' αρχάς τα επιχειρήματα που αποκλείουν προφανώς τη δυνατότητα εφαρμογής του άρθρου 6, σημείο 1, επί διαφορών που αφορούν ατομικές συμβάσεις εργασίας, για να καταδείξω στη συνέχεια ότι μια τέτοια γραμματική ερμηνεία δεν πρέπει να υιοθετηθεί, κατά τη γνώμη μου, από το Δικαστήριο.

16. Γεγονός είναι ότι, λαμβανόμενο μεμονωμένα, το άρθρο 18, παράγραφος 1, του κανονισμού 44/2001, ορίζοντας ότι «[ω]ς προς διαφορές από ατομικές συμβάσεις εργασίας η διεθνής δικαιοδοσία καθορίζεται από τις διατάξεις του παρόντος τμήματος, [υπό] την επιφύλαξη των διατάξεων του άρθρου 4 και του άρθρου 5 σημείο 5 [του παρόντος κανονισμού]», φαίνεται να ενισχύει την ερμηνεία που οδηγεί σε αποκλεισμό κάθε κανόνα δικαιοδοσίας, η εφαρμογή του οποίου δεν προβλέπεται ή δεν επιτρέπεται ρητά στο τμήμα 5, οσάκις η διαφορά αφορά σύμβαση εργασίας.

17. Από τη διάταξη αυτή συνάγεται προδήλως ότι, αφενός, κάθε διαφορά αφορώσα ατομική σύμβαση εργασίας πρέπει να υποβάλλεται στο δικαστήριο σύμφωνα με τους κανόνες δικαιοδοσίας που προβλέπονται στο τμήμα 5 του εν λόγω κανονισμού (άρθρα 18 έως 21) και ότι, αφετέρου, αν υφίστανται εξαιρέσεις από την εφαρμογή των αρχών που διατυπώνονται στο τμήμα 5, οι εξαιρέσεις αυτές προβλέπονται ρητά στον κανονισμό. Κατά συνέπεια, καθόσον το άρθρο 6, σημείο 1, δεν υπάγεται στο τμήμα 5 και δεν χαρακτηρίζεται, σε αντίθεση με τα άρθρα 4 και 5, σημείο 5, ως εξαίρεση από την εφαρμογή των κανόνων του εν λόγω τμήματος, η ειδική δικαιοδοσία του άρθρου 6, σημείο 1, δεν μπορεί να ισχύσει για τις διαφορές που αφορούν συμβάσεις εργασίας.

18. Εξάλλου, δεδομένου ότι το τμήμα 5 συνιστά παρέκκλιση από τη γενική δικαιοδοσία που θεσπίζει το άρθρο 2 του κανονισμού [4], κατά το οποίο αρμόδιο πρέπει να είναι το δικαστήριο της κατοικίας του εναγομένου, οι κανόνες που θεσπίζονται στα άρθρα 18 έως 21 του τμήματος 5 πρέπει να ερμηνεύονται συσταλτικά, οπότε επιτρέπονται μόνον οι εξαιρέσεις εκείνες από τη συνήθη δικαιοδοσία του τόπου της κατοικίας του εναγομένου οι οποίες προβλέπονται ρητώς στο εν λόγω τμήμα.

19. Ωστόσο, η ερμηνεία αυτή δεν μπορεί να γίνει δεκτή, καθόσον παραβλέπει όχι μόνο την τελολογική προσέγγιση και το γενικότερο πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται ο κανονισμός 44/2001, αλλά και το νόημα των λυσιτελών για την παρούσα υπόθεση διατάξεων. Ιδίως, βασίζεται στην εσφαλμένη υπόθεση ότι το άρθρο 6, σημείο 1, συνιστά εξαίρεση από τους κανόνες περί δικαιοδοσίας που

4 — Βλ., ιδίως, τις αποφάσεις της 27ης Σεπτεμβρίου 1988, 189/87, Καλφέλης (Συλλογή 1988, σ. 5565, σκέψεις 8 και 9), της 15ης Φεβρουαρίου 1989, 32/88, Six Constructions (Συλλογή 1989, σ. 341, σκέψη 18), της 27ης Οκτωβρίου 1998, C-51/97, Réunion européenne SA κ.λπ. (Συλλογή 1998, σ. I-6511, σκέψη 47), και της 13ης Ιουλίου 2006, C-539/03, Roche Nederland κ.λπ. (Συλλογή 2006, σ. I-6535, σκέψεις 19 έως 23).

διατυπώνονται στο τμήμα του κανονισμού που αφορά τις ατομικές συμβάσεις εργασίας. Όμως, όπως θα καταδειχθεί στη συνέχεια, ο κανόνας ειδικής δικαιοδοσίας που θεσπίζεται στο άρθρο 6, σημείο 1, του εν λόγω κανονισμού δεν συνιστά εξαίρεση από τους κανόνες περί δικαιοδοσίας που αφορούν τις ατομικές συμβάσεις εργασίας αλλά συμπλήρωμα των κανόνων αυτών, συμπλήρωμα που δεν θέτει σε αμφισβήτηση την αρχή που τους διέπει.

20. Κατ' αρχάς, υπενθυμίζω ότι, μολονότι η Σύμβαση των Βρυξελλών δεν περιείχε ειδικό τμήμα αφιερωμένο στις συμβάσεις εργασίας, οι κανόνες δικαιοδοσίας τους οποίους καθιέρωνε εφαρμόζονταν, παρά ταύτα, στις εν λόγω συμβάσεις. Επίσης, υπό το καθεστώς της Συμβάσεως, το άρθρο 6, σημείο 1, το οποίο επιτρέπει να εναχθούν πλείονες εναγόμενοι ενώπιον του δικαστηρίου της κατοικίας ενός από αυτούς, ήταν, όπως αναγνωρίζει η Επιτροπή, καθ' όλα εφαρμοστέο στις διαφορές που αφορούσαν συμβάσεις εργασίας. Ο κανονισμός 44/2001, ο οποίος διαδέχθηκε τη Σύμβαση των Βρυξελλών, όπως τονίζεται στην πέμπτη αιτιολογική σκέψη του, αποτελεί συνέχεια των κανόνων που καθιέρωνε η Σύμβαση και όχι μέσο ανατροπής των κανόνων αυτών. Επομένως, ο κανονισμός 44/2001 δεν επιδιώκει να τροποποιήσει ουσιωδώς τους κανόνες περί δικαιοδοσίας των δικαστηρίων, γεγονός που επιτρέπει να υποτεθεί ότι οι συντάκτες του κειμένου αυτού δεν ήθελαν να αποκλείσουν την εφαρμογή του άρθρου 6, σημείο 1, του εν λόγω κανονισμού στον τομέα που μας ενδιαφέρει εν προκειμένω.

21. Επιπροσθέτως, πρόθεση των συντακτών του κανονισμού 44/2001 ήταν να δημιουργήσουν ένα χωριστό τμήμα ειδικά για τη δικαιοδοσία στον τομέα των συμβάσεων εργασίας, θεωρώντας ότι «είναι σκόπιμο να προστατεύεται ο αδύναμος διάδικος με ευνοϊκότερους για τα συμφέροντά του κανόνες δικαιοδοσίας» [5]. Υπό τις συνθήκες αυτές, δεν θα περίμενε κανείς ότι πρόθεση των συντακτών ήταν, με τη θέσπιση του κανονισμού 44/2001, να στερήσουν από τον εργαζόμενο το πλεονέκτημα ευνοϊκότερων κανόνων το οποίο του εξασφάλιζε πριν από τη θέση σε ισχύ του εν λόγω κανονισμού το καθεστώς της Συμβάσεως των Βρυξελλών. Άλλωστε, το Δικαστήριο έχει υπενθυμίσει επανειλημμένως ότι στον τομέα των συμβάσεων εργασίας η εν λόγω Σύμβαση πρέπει να ερμηνεύεται «με βάση τη μέριμνα διασφαλίσεως της κατάλληλης προστασίας στον συμβαλλόμενο που είναι ο πλέον αδύναμος από κοινωνική άποψη, δηλαδή στον εργαζόμενο» [6]. Όμως, η ερμηνεία, σύμφωνα με την οποία, ακόμη και αν ασκούνται συναφείς αγωγές αφορώσες πλείονες εναγομένους, ο εργαζόμενος υποχρεούται να εναγάγει ατομικώς καθέναν από αυτούς ενώπιον του αρμόδιου δικαστηρίου κάθε κράτους μέλους, πέραν του ότι θα αντέκειτο στην ανάγκη ορθής απονομής της δικαιοσύνης [7] θα παρέβλεπε και την προστασία του πλέον αδύναμου συμβαλλομένου και, επιπλέον, θα στερούσε από τον εν λόγω συμβαλλόμενο μια δυνατότητα την οποία είχε στη διάθεσή του υπό το προηγούμενο καθεστώς.

22. Υπό τις συνθήκες αυτές, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, λαμβανομένου υπόψη ότι ο

5 — Δέκατη τρίτη αιτιολογική σκέψη του κανονισμού 44/2001.

6 — Απόφαση της 13ης Ιουλίου 1993, C-125/92, Mulox IBC (Συλλογή 1993, σ. I-4075, σκέψη 18). Η διευκρίνιση αυτή προέκυπτε και από την παλαιότερη απόφαση της 26ης Μαΐου 1982, 133/81, Ivenel (Συλλογή 1982, σ. 1891, σκέψεις 14 και 16). Βλ., επίσης, νεότερη επιβεβαίωση στις αποφάσεις της 9ης Ιανουαρίου 1997, C-383/95, Rutten (Συλλογή 1997, σ. I-57, σκέψη 17), και της 10ης Απριλίου 2003, C-437/00, Pugliese (Συλλογή 2003, σ. I-3573, σκέψη 18).

7 — Το Δικαστήριο τόνισε, πράγματι, ότι στην περίπτωση που η εργασία εκτελείται σε περισσότερα του ενός κράτη μέλη, είναι σημαντικό να αποφεύγεται η εμπλοκή πλειόνων αρμοδίων δικαστηρίων προκειμένου να αποτρέπεται ο κίνδυνος εκδόσεως αντιφατικών αποφάσεων και να διευκολύνεται η αναγνώριση και η εκτέλεση των δικαστικών αποφάσεων εκτός του κράτους μέλους όπου εκδόθηκαν αποφάσεις της 11ης Ιανουαρίου 1990, C-220/88, Dumez France και Tracoba (Συλλογή 1990, σ. I-49, σκέψη 18), και της 27ης Φεβρουαρίου 2002, C-37/00, Weber (Συλλογή 2002, σ. I-2013, σκέψη 42).

κανονισμός 44/2001 προέβλεψε μια εξαίρεση από τον κανόνα της δικαιοδοσίας του δικαστηρίου της κατοικίας του εναγομένου για τις συμβάσεις εργασίας, προκειμένου να προστατεύσει τα συμφέροντα του πλέον αδυνάτου μέρους στη σύμβαση, η απουσία αναφοράς στο ενδεχόμενο υπάρξεως πλειόνων συναφών αγωγών κατά πλειόνων εναγομένων στο πλαίσιο του τμήματος 5 πρέπει να εκληφθεί ως κενό στο πλαίσιο του εν λόγω κανονισμού. Η παράλειψη αυτή επανορθώνεται στο άρθρο 6, σημείο 1, του κανονισμού, το οποίο επιτρέπει τη συμπλήρωση των κανόνων που διέπουν τις συμβάσεις εργασίας, χωρίς, ωστόσο, να αναιρεί τις αρχές των εν λόγω κανόνων, ήτοι, ιδίως, την αρχή της προστασίας του πλέον αδυνάμου συμβαλλομένου στη σύμβαση και, γενικότερα, τη βούληση αποφυγής της υποβολής συναφών υποθέσεων σε πλείονα αρμόδια δικαστήρια. Πράγματι, η εφαρμογή του άρθρου 6, σημείο 1, διορθώνει αποτελεσματικά την παράλειψη ρυθμίσεως μιας ιδιαιτερότητας ορισμένων διαφορών, που συνίσταται στην άσκηση συναφών αγωγών που αφορούν συμβάσεις εργασίας, χωρίς, ωστόσο, να θίγει τους κανόνες δικαιοδοσίας των δικαστηρίων οι οποίοι διέπουν τις εν λόγω αγωγές.

23. Για όλους τους εκτεθέντες λόγους, προτείνω στο Δικαστήριο να ταχθεί υπέρ της εφαρμογής του άρθρου 6, σημείο 1, του κανονισμού 44/2001 όσον αφορά τις ατομικές συμβάσεις εργασίας.

Β — *Οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 6, σημείο 1, του κανονισμού 44/2001 σε διαφορές αφορώσες ατομικές συμβάσεις εργασίας*

24. Κατά πάγια νομολογία, εναπόκειται στο Δικαστήριο, στο πλαίσιο της διαδικασίας συνεργασίας με τα εθνικά δικαστήρια, την οποία προβλέπει το άρθρο 234 ΕΚ, να δώσει στο αιτούν δικαστήριο λυσιτελή απάντηση, η οποία θα του επιτρέψει να επιλύσει την ενώπιόν του εκκρεμούσα διαφορά. Λαμβανομένου υπόψη του ρόλου αυτού του Δικαστηρίου και δεδομένων των πολύπλοκων και μερικές φορές αντιφατικών πραγματικών περιστάσεων της παρούσης υποθέσεως, είναι κατά τη γνώμη μου σημαντικό να διευκρινιστούν οι προϋποθέσεις που πρέπει να συντρέχουν, και τη συνδρομή των οποίων θα κληθεί να ελέγξει το εθνικό δικαστήριο, προκειμένου να μπορέσει να εφαρμοστεί λυσιτελώς στην εξεταζόμενη διαφορά το άρθρο 6, παράγραφος 1, του κανονισμού 44/2001.

25. Όπως προανέφερα, ο κανονισμός 44/2001 δεν σηματοδοτεί αλλαγή πορείας σε σχέση με τις αρχές που υιοθετούνται στη Σύμβαση των Βρυξελλών, αλλά αποτελεί συνέχεια της Συμβάσεως. Επίσης, οι διευκρινίσεις που έχει παράσχει στο παρελθόν το Δικαστήριο με τη νομολογία του επί του άρθρου 6, σημείο 1, της Συμβάσεως διατηρούν τη χρησιμότητά τους στο πλαίσιο της εφαρμογής του άρθρου 6, σημείο 1, του κανονισμού 44/2001 στην εξεταζόμενη εν προκειμένω διαφορά.

26. Το άρθρο 6, σημείο 1, του κανονισμού 44/2001 εξαρτά την εφαρμογή του από την προϋπόθεση ότι «υπάρχει τόσο στενή συνάφεια μεταξύ των αγωγών ώστε να ενδείκνυται να συνεκδικασθούν και να κριθούν συγχρόνως, προκειμένου να αποφευχθεί ο κίνδυνος έκδοσης ασυμβίβαστων αποφάσεων που θα μπορούσαν να προκύψουν από τη χωριστή εκδίκασή τους».

27. Η προϋπόθεση αυτή, η οποία δεν προβλεπόταν στο αρχικό κείμενο της εν λόγω

διατάξεως της Συμβάσεως των Βρυξελλών, βασίζεται άμεσα στην ιδέα που ενέπνευσε το άρθρο 22 της Συμβάσεως, κατά το οποίο συναφείς είναι οι αγωγές που συνδέονται μεταξύ τους με σχέση τόσο στενή ώστε είναι σκόπιμο να εξετασθούν και να εκδικασθούν συγχρόνως, προκειμένου να αποφευχθούν λύσεις που ενδεχομένως θα ήσαν αντιφατικές και ασυμβίβαστες αν οι υποθέσεις αυτές εκδικάζονταν χωριστά.

28. Στην προαναφερθείσα απόφαση Καλφέλης, το Δικαστήριο θεώρησε απαραίτητο να χρησιμοποιήσει την προβλεπόμενη στη Σύμβαση των Βρυξελλών προϋπόθεση της συναφείας μεταξύ των πλειόνων αγωγών κατά την ερμηνεία του άρθρου 6, σημείο 1, προϋπόθεση που περιλήφθηκε αργότερα στο κείμενο του άρθρου 6, σημείο 1, του κανονισμού 44/2001, ώστε η χρήση της εν λόγω ειδικής δικαιοδοσίας να μην συγκρούεται με τη γενική δικαιοδοσία της κατοικίας του εναγομένου. Πράγματι, κατά το Δικαστήριο, «[α]υτό θα μπορούσε να συμβεί αν ο ενάγων είχε τη δυνατότητα να ασκεί αγωγή στρεφόμενη κατά περισσοτέρων εναγομένων με μοναδικό σκοπό να αποσπάσει ένα από τους εναγομένους αυτούς από τη δικαιοδοσία των δικαστηρίων του κράτους της κατοικίας του» [8].

29. Ο όρος «ασυμβίβαστες λύσεις», που αντιστοιχεί σε μία από τις προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 6, σημείο 1, του κανονισμού 44/2001, επιδέχεται πλείονες ερμηνείες. Κατά μία συσταλτική ερμηνεία, η εφαρμογή της ειδικής δικαιοδοσίας σε περίπτωση πλειόνων εναγομένων προϋποθέτει ότι υπάρχει κίνδυνος η χωριστή εξέταση και κρίση των αγωγών να οδηγήσει σε νομικές συνέπειες που αποκλείονται αμοιβαίως. Αντίθετα, κατά μία διασταλτική ερμηνεία του όρου «ασυμβίβαστες λύσεις», αρκεί η χωριστή έρευνα και κρίση των αγωγών να ενέχει τον κίνδυνο διαφορών στις εκδοθησόμενες αποφάσεις, χωρίς να είναι απαραίτητο να ενέχει τον κίνδυνο παραγωγής νομικών αποτελεσμάτων τα οποία θα αποκλείονται αμοιβαίως [9]. Εξάλλου, χωρίς να εκφραστεί υπέρ της μιας ή της άλλης ερμηνείας, το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι, «για να μπορέσουν αποφάσεις να θεωρηθούν αντιφατικές δεν αρκεί να υπάρχει απόκλιση όσον αφορά τη λύση της διαφοράς, αλλά πρέπει ακόμη η απόκλιση αυτή να εντάσσεται στο πλαίσιο της ίδιας πραγματικής και νομικής καταστάσεως» [10].

30. Στην πραγματικότητα, το ζήτημα αυτό δεν χρήζει περαιτέρω συζητήσεως. Όντως, όπως προκύπτει σαφώς από τον κανονισμό 44/2001 και από την προπαρατεθείσα νομολογία, το καθοριστικό στοιχείο για την εφαρμογή του άρθρου 6, σημείο 1, του εν λόγω κανονισμού είναι προπάντων η ύπαρξη ιδιαιτέρως στενού δεσμού μεταξύ των αγωγών. Όμως, η ποιότητα του δεσμού αυτού μπορεί να εκτιμηθεί μόνο στο πλαίσιο εκάστης συγκεκριμένης περιπτώσεως και, ακριβέστερα, του εκάστοτε αντικειμένου επί του

8 — Απόφαση Καλφέλης (προπαρατεθείσα, σκέψη 9).

9 — Για την υπόμνηση και ανάλυση του ζητήματος αυτού, είναι χρήσιμη η αναδρομή στις προτάσεις που ανέπτυξε ο γενικός εισαγγελέας Léger στο πλαίσιο της υποθέσεως Roche Nederland κ.λπ., επί της οποίας εκδόθηκε η προπαρατεθείσα ομώνυμη απόφαση. Βλ., επίσης, Bomhoff, J., *Judicial Discretion in European Law on Conflicts of Jurisdiction*, Sdu, Χάγη, 2005.

10 — Αποφάσεις Roche Nederland κ.λπ. (προπαρατεθείσα, σκέψη 26) και της 11ης Οκτωβρίου 2007, C-98/06, Freeport (Συλλογή 2007, σ. I-8319, σκέψη 40).

οποίου ενδέχεται να εφαρμοστεί ο εν λόγω κανόνας ειδικής δικαιοδοσίας.

31. Ωστόσο, πρέπει να τονιστεί, κατ' αρχάς, ότι κύριος σκοπός του άρθρου 6, σημείο 1, του κανονισμού 44/2001 είναι να διευκολύνει την ορθή απονομή της δικαιοσύνης, ανεξάρτητα από το εκάστοτε πλαίσιο εφαρμογής του. Υπό την έννοια αυτή, τα επιχειρήματα που θεμελιώνονται στην ανάγκη προστασίας του πλέον αδυνάμου μέρους στη σύμβαση δεν ασκούν καμία επιρροή και, συνεπώς, δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν στη διαδικασία ερμηνείας των προϋποθέσεων εφαρμογής του άρθρου 6, σημείο 1, του κανονισμού 44/2001. Για να επιτευχθεί ο σκοπός αυτός και να αποτραπεί ο κίνδυνος καταχρηστικής επικλήσεως της ειδικής δικαιοδοσίας, η συνάφεια επιβάλλει κατ' ανάγκην να μπορεί να διαπιστωθεί ύπαρξη ιδιαιτέρως στενού συνδέσμου μεταξύ της διαφοράς και του δικαστηρίου που καλείται να την επιλύσει [11]. Ωστόσο, σε αντίθεση με την ερμηνεία που γίνεται δεκτή στο Ηνωμένο Βασίλειο, η απαίτηση υπάρξεως συνδέσμου μεταξύ της διαφοράς και του δικαστηρίου ενώπιον του οποίου ασκείται η αγωγή δεν προϋποθέτει σε καμία περίπτωση ιεράρχηση μεταξύ των δικαστηρίων, ώστε να πρέπει η αγωγή να παραπέμπεται στο δικαστήριο το οποίο έχει τον ισχυρότερο σύνδεσμο με την διαφορά. Μια τέτοια ερμηνεία θα ισοδυναμούσε με επιβολή πρόσθετης προϋποθέσεως για την εφαρμογή του άρθρου 6, σημείο 1, το οποίο, ως εισάγον παρέκκλιση από τον κανόνα γενικής δικαιοδοσίας, δεν μπορεί παρά να ερμηνεύεται συσταλτικά [12]. Συνοψίζοντας, θα έλεγα ότι η ύπαρξη συνδέσμου από την οποία εξαρτάται η εφαρμογή του άρθρου 6, σημείο 1, προϋποθέτει ότι διαπιστώνεται συνάφεια μεταξύ των αγωγών, συνάφεια που είναι ανάγκη να υφίσταται προκειμένου να διασφαλίζεται ότι, όποιο και αν είναι το δικαστήριο που επιλαμβάνεται της διαφοράς, θα έχει στενό σύνδεσμο με την υπόθεση, γεγονός που εξασφαλίζει ότι η εν λόγω ειδική δικαιοδοσία χρησιμοποιείται προσηκόντως, χωρίς να καταστρατηγείται ο σκοπός της.

32. Δεύτερον, οσάκις πρέπει να διαπιστωθεί αν υφίσταται η συνάφεια αυτή στο πλαίσιο συμβάσεων εργασίας, απαιτείται, ανάλογα με το επίμαχο ζήτημα, να λαμβάνεται υπόψη σειρά κριτηρίων που επιτρέπουν να αναδειχθεί η ύπαρξη στενού συνδέσμου μεταξύ των αγωγών στον συγκεκριμένο τομέα.

33. Επ' αυτού, ο αναιρεσίβλητος της κύριας δίκης εκτιμά ότι η προϋπόθεση της υπάρξεως συναφείας μεταξύ των δύο αγωγών πληρούται, καθόσον, αφενός, υφίσταται «μία και η αυτή σύμβαση εργασίας ή, τουλάχιστον, μία και η αυτή συνεχής σχέση παροχής μισθωτής εργασίας» [13] με τους δύο εργοδότες του και, αφετέρου, οι δύο εταιρείες ανήκουν στον αυτό όμιλο εταιρειών.

11 — Βλ., ιδίως, τις προπαρατεθείσες αποφάσεις Ivenel (σκέψη 11) και Pugliese (σκέψη 17).

12 — Πράγματι, το Δικαστήριο αρνείται παγίως να υιοθετήσει τη γνωστή με το όνομα «spider in the web» [αράχνη στη μέση του ιστού] θεωρία που αναπτύχθηκε, ιδίως, από τα ολλανδικά δικαστήρια, στο πλαίσιο της ερμηνείας του άρθρου 6, σημείο 1, του κανονισμού 44/2001. Το κοινοτικό δικαστήριο απέρριψε με σαφήνεια τη θεωρία αυτή στην προπαρατεθείσα απόφαση Roche Nederland κ.λπ.

13 — Βλ. τις παρατηρήσεις που διατύπωσε ο J.P. Rouard (σ. 7).

34. Όπως αναγνώρισαν κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση η Επιτροπή και το Ηνωμένο Βασίλειο, η λύση του προβλήματος αυτού πρέπει να αναζητηθεί στην προπαρατεθείσα απόφαση Pugliese. Πράγματι, κληθέν να ερμηνεύσει την έννοια του τόπου όπου ο εργαζόμενος εκτελεί συνήθως την εργασία του, το Δικαστήριο παρέσχε παρεμπιπτόντως ορισμένες διευκρινίσεις με βάση τις οποίες είναι δυνατό να προσδιοριστεί ο βαθμός στενότητας του δεσμού μεταξύ δύο συμβάσεων εργασίας που έχουν συναφθεί με διαφορετικούς εργοδότες. Η εν λόγω νομολογία είναι κατά τη γνώμη μου ιδιαιτέρως χρήσιμη για τον εντοπισμό των κριτηρίων που μπορεί να εφαρμόσει το εθνικό δικαστήριο προκειμένου να διαπιστώσει αν μεταξύ αγωγών που αφορούν συμβάσεις εργασίας υπάρχει συνάφεια η οποία επιτρέπει να εναχθούν πλείονες εναγόμενοι ενώπιον του δικαστηρίου που έχει δικαιοδοσία για έναν από αυτούς [14].

35. Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο δέχθηκε ότι, «όταν ο εργαζόμενος συνδέεται με δύο διαφορετικούς εργοδότες, ο πρώτος εργοδότης μπορεί να εναχθεί ενώπιον του δικαστηρίου του τόπου όπου ο εργαζόμενος ασκεί τη δραστηριότητά του προς όφελος του δεύτερου εργοδότη μόνον όταν ο ίδιος ο πρώτος εργοδότης έχει, κατά το χρονικό σημείο της συνάψεως της δεύτερης συμβάσεως, συμφέρον για την εκτέλεση της υπηρεσίας που ο μισθωτός θα παράσχει στον δεύτερο εργοδότη σε τόπο που έχει αποφασισθεί από τον τελευταίο [...].[Η] ύπαρξη αυτού του συμφέροντος δεν πρέπει να διαπιστώνεται με ακρίβεια, με βάση τυπικά και αποκλειστικά κριτήρια, αλλά πρέπει να εκτιμάται σφαιρικώς, λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των συγκεκριμένων περιστάσεων» [15]. Το κοινοτικό δικαστήριο τονίζει ιδίως ότι, μεταξύ των ασκούντων επιρροή παραγόντων, μπορούν να μνημονευθούν: «το γεγονός ότι η σύναψη της δευτέρας συμβάσεως είχε προβλεφθεί κατά τη σύναψη της πρώτης, το γεγονός ότι η πρώτη σύμβαση τροποποιήθηκε ενόψει της συνάψεως της δευτέρας συμβάσεως, το γεγονός ότι μεταξύ των δύο εργοδοτών υφίσταται οργανικός οικονομικός σύνδεσμος, το γεγονός ότι μεταξύ των δύο εργοδοτών υφίσταται συμφωνία προβλέπουσα πλαίσιο για τη συνύπαρξη των δύο συμβάσεων, το γεγονός ότι ο πρώτος εργοδότης διατηρεί διευθυντική εξουσία επί του εργαζομένου, το γεγονός ότι ο πρώτος εργοδότης μπορεί να αποφασίζει σχετικά με τη διάρκεια της δραστηριότητας του εργαζομένου στον δεύτερο εργοδότη» [16]. Συνεπώς, το εθνικό δικαστήριο θα πρέπει να λάβει υπόψη το σύνολο των μη εξαντλητικά απαριθμούμενων αυτών κριτηρίων προκειμένου να κρίνει αν υφίσταται επαρκής συνάφεια μεταξύ των δύο αγωγών ώστε να δικαιούται ο αναιρεσίβλητος της κυρίας δίκης να στραφεί κατά των δύο αναιρεσειουσών εταιρειών ενώπιον των γαλλικών δικαστηρίων.

36. Με βάση τα προεκτεθέντα, το Δικαστήριο θα μπορούσε να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι προϋπόθεση της εφαρμογής του άρθρου 6, σημείο 1, είναι να υφίσταται μεταξύ των αγωγών συνάφεια ικανή να εξασφαλίσει ότι το δικαστήριο που θα επιληφθεί της διαφοράς, όποιο και αν είναι, θα έχει στενή σχέση με την υπόθεση. Για να εκτιμηθεί το αν και κατά πόσον υφίσταται η συνάφεια αυτή προκειμένου για ατομικές συμβάσεις εργασίας, μπορεί να λαμβάνεται υπόψη, ιδίως, το γεγονός ότι η σύναψη της δευτέρας συμβάσεως

14 — Η θεωρία είχε ήδη υπαινιχθεί μια τέτοια μελλοντική χρησιμοποίηση της εν λόγω αποφάσεως. Βλ., ιδίως, Moizard, N., *RJS*, 10/03, σ. 756, όπου τονίζεται ότι:
«Είναι πολύ πιθανό ότι τα κριτήρια της αποφάσεως Pugliese θα αποβούν ιδιαίτερα χρήσιμα για τον προσδιορισμό του αρμόδιου δικαστηρίου σε περίπτωση διαφορών που ανακύπτουν μετά από διεθνή μετακίνηση του εργαζομένου εντός του αυτού ομίλου εταιρειών.»

15 — Απόφαση Pugliese (προπαρατεθείσα, σκέψεις 23 και 24).

16 — Όπ.π. (σκέψη 24).

είχε προβλεφθεί κατά τη σύναψη της πρώτης, το γεγονός ότι η πρώτη σύμβαση τροποποιήθηκε ενόψει της συνάψεως της δευτέρας συμβάσεως, το γεγονός ότι μεταξύ των δύο εργοδοτών υφίσταται οργανικός οικονομικός σύνδεσμος, το γεγονός ότι μεταξύ των δύο εργοδοτών υφίσταται συμφωνία προβλέπουσα πλαίσιο για τη συνύπαρξη των δύο συμβάσεων, το γεγονός ότι ο πρώτος εργοδότης διατηρεί διευθυντική εξουσία επί του εργαζομένου ή ακόμη το γεγονός ότι ο πρώτος εργοδότης μπορεί να αποφασίζει σχετικά με τη διάρκεια της δραστηριότητας του εργαζομένου στον δεύτερο εργοδότη.

III — Συμπέρασμα

37. Εν κατακλείδι, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στο προδικαστικό ερώτημα ως εξής:

«Ο κανόνας ειδικής δικαιοδοσίας που καθιερώνεται στο σημείο 1 του άρθρου 6 του κανονισμού (ΕΚ) 44/2001 του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 2000, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, μπορεί να εφαρμοστεί στο πλαίσιο του τμήματος 5 που αφορά τους κανόνες διεθνούς δικαιοδοσίας επί διαφορών από ατομικές συμβάσεις εργασίας

Προϋπόθεση της εφαρμογής του άρθρου 6, σημείο 1, είναι να υφίσταται μεταξύ των αγωγών συνάφεια ικανή να εξασφαλίσει ότι το δικαστήριο που θα επιληφθεί της διαφοράς, όποιο και αν είναι, θα έχει στενή σχέση με την υπόθεση. Για να εκτιμηθεί το αν και κατά πόσον υφίσταται η συνάφεια αυτή προκειμένου για ατομικές συμβάσεις εργασίας, μπορεί να λαμβάνεται υπόψη, ιδίως, το γεγονός ότι η σύναψη της δευτέρας συμβάσεως είχε προβλεφθεί κατά τη σύναψη της πρώτης, το γεγονός ότι η πρώτη σύμβαση τροποποιήθηκε ενόψει της συνάψεως της δευτέρας συμβάσεως, το γεγονός ότι μεταξύ των δύο εργοδοτών υφίσταται οργανικός οικονομικός σύνδεσμος, το γεγονός ότι μεταξύ των δύο εργοδοτών υφίσταται συμφωνία προβλέπουσα πλαίσιο για τη συνύπαρξη των δύο συμβάσεων, το γεγονός ότι ο πρώτος εργοδότης διατηρεί διευθυντική εξουσία επί του εργαζομένου ή ακόμη το γεγονός ότι ο πρώτος εργοδότης μπορεί να αποφασίζει σχετικά με τη διάρκεια της δραστηριότητας του εργαζομένου στον δεύτερο εργοδότη.»